

Scolas medias dal chantun Grischun

Examen d'admissiun 2006

3. gimnasi

rom: **rumantsch grischun** (linguatg ester / nivel aut)

num: _____

lieu d'examen: _____

gruppa: _____

puncts: _____

Legia attentamain il suandant text ed emprova da chapir el en tut ils detagls!

Privel da lavinas è privel da vita

Da: La Quotidiana dals 13 da december 2005

Ina giada en ina lavina èn las schanzas da survivor pli pitschnas che quai ch'ins ha pensà fin ussa.

L'enviern 2004/2005 hai dà 29 morts da lavina, la plipart da quels accidents èn succedids sut privel considerabel, en spundas cun dapli che 35 grads pendenza, en exposiziuns sumbrivaunas e durant la descensiun. La ristga da vegnir blessà grevamain en ina lavina u da schizunt vegnir per la vita è pli gronda che quai ch'ins ha pensà fin ussa. Sch'insatgi vegn sutterrà d'ina lavina s'augmenta la ristga da murir a 57 pertschient. Era persunas che na vegnan betg sutterradas dal tut da la naiv, vegnan savens blessadas grevamain. Vegnan bucca e nas stuppads, stenschan 80 pertschient da las unfrendas. Han ils sutterrads ina rusna d'aria avant la fatscha smanatschan bain sfradentadas, dentant reusseschi pulit savens da reanimar talas persunas.

La statistica dals mortoris en lavina da l'enviern 2004/2005 da l'Institut federal per la perscrutaziun da naiv e lavinas mussa claras tendenzas. Da las 29 baras èn stads: 3 skiunzs da variantas, 3 snowboardists da variantas, 17 skiunzs da turas, 1 gianellader¹, 2 raividiers sin glatsch e 3 alpinists. Ils accidents mortals èn succedids praticamain tuts durant la descensiun. Ils accidents èn capitads en tut ils cass en exposiziuns nordvest e nordost e la plipart da privel considerabel (stgalim 3). Cun paucas excepziuns èn las baras vegnidadas chattadas pir suenter ina mes'ura en ina profunditad dad 1,2 fin 1,8 meters. En tut ils cass cun mortoris èn per regla mo ina ni duas persunas da la gruppa vegnidadas tschiffadas da la lavina. Accidents cun trais e dapli mortoris hai dà dus. Mo en dus cass da l'enviern passà eran ils disgraziads persuls. Là nua che la statistica ha fatg indicaziuns davart la pendenza dals lieus d'accident dat en egl che quella è praticamain adina sur 35°. La plipart dals disgraziads è vegnida chattada cun agid d'in detectur, dentant en intgins cass ha era il chaun da lavinas chattà las persunas sutterradas.

Vegn insatgi en ina lavina, quinta mintga minuta. Las emprimas 15 minutas survivan numnadamain 92 pertschient dals sutterrads. Tranter 15 e 35 minutas stenschan 62 pertschient. Tranter 35 e 90 minutas pon sutterrads che han ina rusna da fladar survivor e da

¹ Ina persuna che va cun calzera da neiv

90 fin 130 minutas reduceschan sfradentadas e la muncanza d'oxigen considerablament las schanzas da surviver. Sur 130 minutas en ina lavina survivan mo pli 3 perschient dals disgraziads. Tranter la 15avla e la 45avla minuta sa reducescha pia la schanza da surviver marcantament per persunas sutterradas sut la naiv. Ils experts cusseglian d'alarmar en scadin cass (per telefonin ni per radiofon) avant ch'entschaiver a tschertgar. Novas perscrutaziuns mussan che la schanza da surviver è meglra sch'ils camarats reageschan spert che tras equipas da salvament che dovran in tschert temp avant ch'ellas èn en il lieu. Detecturs èn buns apparats per chattar svelt las persunas en la lavina. Igl è dentant anc meglia d'impedir da vegnir sutterrà cumplettalement da la naiv cun duvrar in satg d'aria (airbag) ed in indriz da fladar (AvaLung). En il meglia cass sa la tecnica gidar a chattar in sutterrà, dentant n'è quella mai ina protecziun da lavinas segira.

La meglra prevenziun è dentant da desister d'ina tura en cass da dubi, perquai che «privel da lavina munta privel da vita». Ils resultats da las perscrutaziuns fatgas sur plirs decennis mussan che la cumbinaziun da dus facturs è decisiva en bunament dus terzs dals accidents: Dapli che 20 cm naiv nova entaifer trais dis e fermes vents. Tar l'ulteriur terz èn quai u in sfratg naiv nova en curt temp, in augment da la temperatura en il decurs dal di u stresas instabilas en la cuverta da naiv. Malgrà ch'ins enconuscha ozendi fitg bain ils facturs decisivs, èn e restan lavinas incalculablas e receipts segirs na datti nagins.

Entant che la plipart dals accidents da lavinas na succeda betg pli sin via, en bajetgs u durant la lavur, mabain sin turas da skis e cun ir variantas ston ins sa dumandar: Ston ins anc augmentar ils sforzs da prevegnir ad accidents da lavinas?

In exempel per lieus attractivs dad ir cun skis u cun aissa sper pista è la regiun da Mustér. Il directur da las pendicularas, Martin Kreiliger, di, ch'il cumportament da quels che bandunian las pistas, saja sa meglia per dabler. «Oravant tut ils giuvenns sa scoleschan ed èn equipads cun detecturs, sondas e palas.» Era satgs d'aria ed apparats da fladar vegnian duvrads pli e pli stedi. «Tar las equipas da las pendicularas èn tals meds obligatoris gia dapi onns.» Era sch'il dumber da quels che tschertgian l'aventura totala vegnia pli e pli pitschen, dettia anc adina memia blers che acceptian grondas ristgas.

Che la prevenziun d'accidents da lavinas sa basia sin trais pitgas a Mustér, declera Martin Kreiliger. Primo l'informaziun che cumpeglia la signalisaziun en l'entir territori da skis sco era l'avertiment via bullettins da lavinas. Sco segund vegnia dà gronda paisa a la prevenziun cun instruir la gliעד che veglia ir en naiv entira e, sco terza pitga, stettian a disposiziun las equipas da salvament versadas. «Plinavant avain nus ils scolasts da skis che mussan cun lur exempel co ins duess sa cumportar endretg.»

1. Chapientscha da text

1.1 Dumondas pertutgant il text

Respunda uschè exact sco pussaivel a las suandantas dumondas che stattan en connex cun il text che ti has legì.

1. ‘Skiunzs da variantas vivan pli malsegir che persunas che fan turas da skis.’ Constat quella pretensiun? Tschertga arguments a basa dal text! (1p)

2. El text vegn pretendì che betg tut ils commembers d’ina gruppa vegnian per regla en la lavina. Pertge savess quai esser uschia? (1p)

3. Il pli grond privel è da stenscher en la lavina. Tge meds datti per impedir da stenscher? (2p)

4. Co organisescha la regiun da skis da Mustér la prevenziun d'accidents da lavinas? (3p)

5. Prendi il cass ch'intgins commembers da tia gruppa da variantas èn vegnids en ina lavina:

a) Tge stos ti far per che las unfrendas hajan las schanzas las pli grondas da survivor? (2p)

b) Sut tge circumstanças han las unfrendas ina schanza da survivor pli aulta che 50%? (1p)

10p	
-----	--

2. Grammatica

2.1 Discurs direct – discurs indirect

Transfurma ils suandants discurs directs en discurs indirects.

1. Ins ha adina pretendì: “Sch’insatgi vegn en ina lavina quinta mintga minuta.” (1p)

2. Ils experts han ditg a nus: “Las schanzas per vus da surviver èn meglras sche voss cumpogns reageschan spert.” (1p)

3. L'expert ha ditg ad el: “Sche ti enonuschas las reglas sche sas ti star ruassaivel.” (1p)

4. Ella ha dumandà mai: “Fas ti da savair questa saira sche nus savain far quella tura?” (1p)

5. Il menader ha ditg: “Prendai cun vus ils detecturs, las sondas e las palas!” (½ p)

6. La gliעד è sa dumandada: “Ston ins anc augmentar ils sforzs per prevegnir ad accidents?” (½ p)

5p	
----	--

2.2 Metta en il passà!

Transpona il suandant text en il passà cun metter la furma correcta dals verbs en parantesa:

Gion Barlac (entschaiva) _____ a scriver istorgias per mitschar dal claus.
El (scriva) _____ l'istorgia da la liongia che (vegn) _____
adina pli lunga, pli ch'ins (taglia) _____ giu dad ella. La liongia (vegn)
_____ uschè lunga ch'ella (tanscha) _____ fin a la fin
dal mund, e l'istorgia (è) _____ uschè lunga ch'ella n'(ha betg)
_____ plaz en tut ils cudischs dal mund. Perquai (sto Gion Barlac)
_____ entschaiver in'otra istorgia. [...]

El (scriva) _____ l'istorgia da l'um ch'(è) _____ tut
persul sin il mund. El (posseda) _____ tut las chasas e tut ils autos dal
mund. Ma cu las chasas (vegnan) _____ veglias e decadentas, nagin che
(renovescha) _____ ellas. Ed ils autos (stattan) _____ a
mesa via. La racolta ch'(è) _____ en la granezza (va) _____
en malura, e las victualias (smarscheschan) _____ en ils magasins. L'um
che (ha) _____ tut las chasas e tut ils autos, (mora) _____
da la fom.

T.Candinas; Gion Barlac, p.7-8

10p	
-----	--

